

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА
МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ШАРҚШУНОСЛИК ИНСТИТУТИ
ХИТОЙ ФИЛОЛОГИЯСИ КАФЕДРАСИ**

«ТАСДИҚЛАЙМАН» _____

Ўқув ишлари бўйича

проректор Бултаков И.

Маъруза матни ЎУК

мажлисининг

_____ 2010 йилдаги

_____ сонли мажлисида тасдиқланган

**Хитой тили
фанидан**

МАЪРУЗА МАТНЛАРИ

Таълим йўналиши: 5220100

Курс: 1

Семестр: 1

Маъруза: 84

Амалий машгулотлар: 126

Рейтинг: ҳар бир талабага 0,8 дан берилади

Мустақил таълим: 30

Жами: 210

Тошкент-2010

Маъруза матни намунавий дастур ва таълим йўналишининг ўқув режаси асосида тузилган.

Тузувчи: ф.ф.н.Зиямухамедов Ж, Султанова Л.А., Туратова М.

Маъруза матни кафедра мажлисининг 5.05.2010 йилдаги 18 сонли мажлисида муҳокама қилинган.

Кафедра мудири _____ ф.ф.н. Носирова С.А.

Маъруза матни ЎУК мажлисининг 17.06..2010 йилдаги 4 сонли мажлисида муҳокама қилинган ва тасдиққа тавсия этилган.

Факультет

ЎУК

раиси

_____ О.Шокиров

目录 Mundarija

1- dars

一、语音 Fonetika

1. Shenmular: f,s,sh,h,m,n,l.....
2. Yunmular: a,u.....
3. Ohang(Ton)

二、练习 Mashqlar.....

三、语言知识 Til haqida ma'lumotlar. Xitoy tilining fonetik xususiyatlari

2- dars

一、语音 Fonetika|

1. Shenmular: b, d, g, p, t, k, c, ch.....
2. Yunmular: o, e, ai, ei, ao, ou.....
3. Bo'g'in.....

二、练习 Mashqlar.....

三、语言知识 Til haqida ma'lumotlar. Yengil ohang.....

3- dars

一、语音 Fonetika. Yunmular: an, en, in, ang, eng, ing, ong.....

二、练习 Mashqlar.....

三、语言知识 Til haqida ma'lumotlar. Ohang o'zgarishi(1).....

4- dars

一、语音 Fonetika

1. Shenmular: j, q, x, z ,zh, r.....

2. Yunmular: i, -i, ia, ie, iao, iou(-iu), ian, iang, iong.....

3. Transkripsiya qoidalari(1).....

二、练习 Mashqlar.....

5- dars

一、语音 Fonetika

1. Yunmular: ua, uo, uai, uei(-ui), uan, uen(-un), uang, ueng.....

2. Transkripsiya qoidalari(2).....

二、练习 Mashqlar.....

三、语言知识 Til haqida ma'lumotlar. “Y” va “w”ning

vazifasi.....

6- dars

一、语音 Fonetika

1. Yunmular: u, ue, uan, un, er.....

2. Transkripsiya qoidalari(3).....

二、练习 Mashqlar.....

三、语言知识 Til haqida ma'lumotlar. “Er”lashgan yunmu

7- dars

一、课文 Matn 我是俄罗斯

人.....

二、新词语 Yangi soʻz va soʻz birikmalari.....

三、语法 Grammatika

1.“是” ishtirokidagi gaplar

2. Tasdiq-inkor shaklidagi soʻroq gaplar.....

3. Aniqlovchi va “的” yordamchi soʻzi.....

4. “也”ravishi.....

四、语音 Fonetika

1. Soʻz urgʻusi(1).....

2. Ohangning oʻzgarishi(2).....

3. Intonatsiya.....

五、汉字 Iyerogliflar

1. Iyerogliflar tahlili

2. Iyerogliflar tahlili.....

六、练习 Mashqlar.....

七、阅读课文 Oʻqish uchun matn 伊万是俄罗斯人

八、语言知识 Til haqida maʼlumotlar. Xitoy yozuvi.....

8- dars

一、课文 Matn 你们学校有留学生吗.....

二、新词语 Yangi soʻz va soʻz birikmalari.....

三、语法 Grammatika

1. “有” ishtirokidagi gaplar.....

2. Tasdiq-inkor shaklidagi soʻroq gaplar

3. Sifat aniqlovchi vazifasida.....

4. “都” va “还” ravishlari.....

四、语音 Fonetika

1. Soʻz urgʻusi(2).....

2. Tasdiq-inkor shaklidagi soʻroq gaplarning ohangi.....

五、汉字 Iyerogliflar

1. Iyerogliflar tuzilishi.....

2. Iyerogliflar tahlili.....

六、练习

Mashqlar.....

七、阅读课文 Oʻqish uchun matnlar

(一) 张进的学校——黑龙江大学.....

(二) 聪明的爱迪生.....

八、语言知识 Til haqida maʼumotlar. Iyerogliflar.....

9- dars

一、课文 Matn 这是谁的词典.....

二、新词语 Yangi soʻz va soʻz birikmalari.....

三、语法 Grammatika

1. Feʼl-kesimli gaplar

2. Soʻroq soʻzlar yordamida yasalgan soʻroq gaplar.....

3.“呢” koʻrinishidagi notoʻliq soʻroq gaplar.....

4. Raqamlarning oʻqilishi.....

四、语音 Fonetika

1. Soʻz urgʻusi(3).....

2. Soʻroq olmoshi yordamida yasalgan soʻroq gaplarning ohangi.....

3. Notoʻliq soʻroq gaplarning ohangi.....

五、汉字 Iyerogliflar

1. Iyerogliflar tahlili.....

六、练习 Mashqlar.....

七、阅读课文 O‘qish uchun matnlar

(一) 我住 1302 号房间.....

(二) 司马光.....

八、语言知识 Til haqida ma’umotlar. Grafema, so‘z va iyeroglif...

10- dars

一、课文 Matn 后天是我姐姐的生日.....

二、新词语 Yangi so‘z va so‘z

birikmalari.....

三、语法 Grammatika

1. 1 dan 100 gacha bo‘lgan sonlar.....

2. Sananing ifodalanishi.....

3. Ot-kesimli gaplar.....

4. “....好吗?”, “....对吗?” ko‘rinishidagi so‘roq gaplar

5. Old ko‘makchili so‘z birikmalari.....

四、语音 Fonetika

1. “是吗?” shaklidagi gaplarning ohangi.....

2. “....好吗?,对吗?” ko‘rinishidagi so‘roq gaplarning ohangi

五、汉字 Ierogliflar

1. Iyerogliflar tahlili.....

六、练习 Mashqlar.....

七、阅读课文 O‘qish uchun matnlar

(一) 四月三十日是伊万的生日.....

(二) 诚实的孩子.....

八、语言知识 Til haqida ma’umotlar. Xitoy tilida asosiy gap bo‘laklari

(1)

11- dars

一、课文 Matn 每天几点上课.....

二、新词语 Yangi so‘z va so‘z birikmalari.....

三、语法 Grammatika

1. Ega-kesimdan hosil bo‘lgan gaplar.....

2. Vaqtni ifoda etish (点、分、秒)

3. “一下” fe’l hisob so‘zi.....

四、语音 Fonetika. Ohangning o‘zgarishi(3).....

五、汉字 Iyerogliflar

1. Iyerogliflar tahlili.....

六、练习 Mashqlar.....

七、阅读课文 O‘qish uchun matnlar

(一) 谢尔盖的一天.....

(二) 折筷子.....

八、语言知识 Til haqida ma'lumotlar. Xitoy tilida asosiy gap bo'laklari
(2)

12- dars

- 一、课文 Matn 你买什么.....
- 二、新词语 Yangi so'z va so'z birikmalari.....
- 三、语法 Grammatika
1. 100 dan yuqori bo'lgan sonlar.....
2. Pul birliklarining ifodalanishi.....
3. Hisob so'zlar
4. Sifat-kesimli gaplar.....
5. “还是” ko'rinishidagi al'ternativ so'roq gaplar
- 四、语音 Fonetika
1. So'z urg'usi(4).....
2. Al'ternativ so'roq gaplar intonatsiyasi.....
- 五、汉字 Iyerogliflar
1. Iyerogliflar tahlili.....
- 六、练习 Mashqlar.....
- 七、阅读课文 O'qish uchun matn 在俄罗斯购物.....
- 八、文化窗口 Madaniyat ko'zgusi
- 九、语言知识 Til haqida ma'lumotlar. Piktogramma va ideogrammalar

13- dars

- 一、课文 Matn 他教我们太极拳.....

二、新词语 Yangi soʻz va soʻz

birikmalari.....

三、语法 Grammatika

1. Qoʻsh toʻldiruvchili gaplar.....

2. Tartib sonlar.....

四、语音 Fonetika

1. Qoʻsh toʻldiruvchili gaplar urgʻusi.....

2. “Er” lashish.....

五、汉字 Iyerogliflar

1. Iyerogliflar tahlili.....

六、练习 Mashqlar.....

七、阅读课文 Oʻqish uchun matn 一封家信.....

八、文化窗口 Madaniyat koʻzgusi.....

九、语言知识 Til haqida maʼlumotlar. Iyerogliflarning fono-ideografik turi

14- dars

一、课文 Matn 我父母下星期来中国旅游.....

二、新词语 Yangi soʻz va soʻz birikmalari.....

三、语法 Grammatika

1. Koʻp feʼlli bogʻlangan gaplar.....

2. Vaqtning ifodalanishi.....

3. Chama sonlarning ifodalanishi.....

四、语音 Fonetika. Chama sonlarning talaffuz qilinishi.....

五、汉字 Iyerogliflar

1. Iyerogliflar tahlili.....

六、练习 Mashqlar.....

七、阅读课文 O‘qish uchun matn 我陪一个贸易代表团去北京.....

八、文化窗口 Madaniyat ko‘zgusi.....

八、语言知识 Til haqida ma’lumotlar. Xitoy tili lug‘atlari haqida.....

15- dars

一、课文 Matn 晚上我请你吃

饭.....

二、新词语 Yangi so‘z va so‘z birikmalari.....

三、语法 Grammatika

1. “的” li birikma.....

2. Umumiy bo‘lakli gaplar(1).....

四、语音 Fonetika. Umumiy gap bo‘lagi mavjud bo‘lgan gaplarda
urg‘u...

五、汉字 Iyerogliflar

1. Iyerogliflar tahlili.....

六、练习 Mashqlar.....

七、阅读课文 O‘qish uchun matnlar

(一) 这个钱包是谁的.....

(二) 汽车的故事.....

16- dars

一、课文 Matn 你家附近有银行吗.....

二、新词语 Yangi soʻz va soʻz

birikmalari.....

三、语法 Grammatika

1. Oʻrin-joyini anglatuvchi soʻzlar.....

2. Mayjudlik maʼnosini ifodalovchi gaplar.....

3. “离”，“从”，“往” old koʻmakchilari.....

4. Feʼllarning ikkilanishi.....

四、语音 Fonetika

1. Soʻz urgʻusi(5).....

2. Mayjudlik maʼnosini ifodalovchi gaplarning intonatsiyasi.....

3. His-hayajon gaplarning intonatsiyasi.....

五、汉字 Iyerogliflar

1. Iyerogliflar tahlili.....

六、练习 Mashqlar.....

七、阅读课文 Oʻqish uchun matnlar

(一) 我爱我家.....

(二) 阿凡提借锅.....

八、语言知识 Til haqida maʼlumotlar. Iyeroglif kalitlari va

lugʻatlar.....

17- dars

一、课文 Matn 你会打乒乓球吗.....

二、新词语 Yangi so‘z va so‘z

birikmalari.....

三、语法 Grammatika

1. Ko‘makchi fe’llar

2. “了” yordamchi so‘zi (1)

四、语音 Fonetika. Ko‘makchi fe’lli gaplarning intonatsiyasi.....

五、汉字 Iyerogliflar

1. Iyerogliflar tahlili.....

六、练习 Mashqlar.....

七、阅读课文 O‘qish uchun matnlar

(一) 她不能去上课.....

(二) 唐人街.....

八、语言知识 Til haqida ma’lumot. Transkripsiya va

lug‘atlar.....

18- dars

一、课文 Matn 今天玩儿得非常愉

快.....

二、新词语 Yangi so‘z va so‘z

birikmalari.....

三、语法 Grammatika

1. Miqdor va daraja to‘ldiruvchilari (1).....

2. “就” ravishi (1).....

四、语音 Fonetika. Miqdor va daraja to‘ldiruvchili gaplarning

ohangi.....

五、汉字 Iyerogliflar

1. Iyerogliflar tahlili.....

六、练习 Mashqlar.....

七、阅读课文 O‘qish uchun matn 谈爱好.....

八、文化窗口 Madaniyat ko‘zgusi.....

九、语言知识 Til haqida ma’lumot. Sodda va qisqartirilmagan

iyerogliflar

19- dars

一、课文 Matn 你来哈尔滨多长时间了.....

二、新词语 Yangi so‘z va so‘z birikmalari.....

三、语法 Grammatika

1. “了” yordamchi so‘zi (2).....

2. “遍” fe’l hisob so‘zi.....

3. “是” ishtirokidagi gaplar (2)

四、语音 Fonetika. “....了没有” shaklidagi so‘roq gaplar intonatsiyasi...

五、汉字 Iyerogliflar

1. Iyerogliflar tahlili.....

六、练习 Mashqlar.....

七、阅读课文 O'qishuchun matn 北方名城——哈尔

滨.....

八、文化窗口 Madaniyat ko'zgusi.....

九、语言知识 Til haqida ma'lumot. Tinish belgilari(1).....

20- dars

一、课文 Matn 我们去了长城、故宫.....

二、新词语 Yangi so'z va so'z

birikmalari.....

三、语法 Grammatika

1. “了” yordamchi so'zi(3).....

2. “又” ravishi.....

3. “就” ravishi(2).....

4. “次” va “回” hisob so'zlari.....

四、语音 Fonetika. Ma'no urg'usi.....

五、汉字 Iyerogliflar

1. Iyerogliflar tahlili.....

六、练习 Mashqlar.....

七、阅读课文 O'qish uchun matn 我跟爸爸、妈妈去北京了.....

八、文化窗口 Madaniyat ko'zgusi.....

九、语言知识 Til haqida ma'lumot. Tinish belgilari (2).....

21- dars

一、课文 Matn 这个学期就要结束了.....

二、新词语 Yangi so‘z va so‘z birikmalari.....

三、语法 Grammatika. Ish –harakatning tugallanganligi.....

四、语音 Fonetika.

Pauza.....

五、汉字 Iyerogliflar

1. Iyerogliflar tahlili.....

六、练习 Mashqlar.....

七、阅读课文 O‘qish uchun matn 今天就要回国

了.....

八、文化窗口 Madaniyat ko‘zgusi.....

九、语言知识 Til haqida ma’lumot. Xitoy tilida semantik

bog‘lanish.....

1-Dars

一、语音 Fonetika

1. Shenmular –f s sh h m n l

Yagona fonetik birlikni hosil qiluvchi bir yoki bir nechta tovushlardan iborat eng kichik nutq birligi bo‘g‘in deb ataladi. Xitoy tilida bir bo‘g‘in ikki qismga bo‘linadi. Bo‘g‘in boshidagi undosh tovush **shenmu**, undan keyingi bo‘lagi esa **yunmu** deb ataladi. Hozirgi zamon xitoy adabiy tilida (Putunhua)da 21ta shenmu mavjud.

f[f] lab-tish tovushi sirg‘aluvchi, jarangsiz undosh. Bu tovushni talaffuz qilganda, yuqorigi tishlar pastki labga yaqinlashadi. Havo oqimi tish bilan lab orasidan sirg‘alib chiqadi. Tovush paychasi titramaydi.

s[s] til uchi oldi, sirg‘aluvchi, jarangsiz undosh. Bu tovushni talaffuz qilganda til uchi tepa tishning orqasiga yaqinlashadi, u yerda tor tirqish hosil qilib, havo oqimi shu yerdan sirg‘alib chiqadi.

sh[ʃ] til o‘rta, sirg‘aluvchi, jarangsiz tovush. Bu tovushni talaffuz qilganda til uchi qayrilib qattiq tanglayga yaqinlashadi. Havo oqimi til bilan qattiq tanglay orasidan sirg‘alib chiqadi. Tovush pardasi titramaydi.

h[x] til orqa, sirg‘aluvchi, jarangsiz undosh. Bu tovushni talaffuz qilganda til orqasi ko‘tarilib yumshoq tanglayga yaqinlashadi. Havo oqimi til orqasi bilan yumshoq tanglay hosil qilgan bo‘shliqdan sirg‘alib chiqadi. Tovush paychasi titramaydi.

m[m] qo‘sh lab tovushi, jarangdor burun tovushi. Bu tovushni talaffuz qilganda havo oqimi burun bo‘shlig‘idan chiqadi, tovush pardasi titraydi.

n[n] til uchi jarangdor burun undoshi. Bu tovushni talaffuz qilganda ogʻiz yarim holda ochiladi, til uchi tepa tishning milkiga taqaladi, havo oqimi burun boʻshligʻidan chiqadi, tovush paychasi titraydi.

l[l] til uchi undoshi. Bu tovushni talaffuz qilganda ogʻiz yarim holda ochiladi, til uchi tepa tishning milkiga taqalib, havo oqimi tilning ikki yon tomonidan chiqadi. Tovush paychasi titraydi.

2. Yunmular – a u

Shenmudan keyingi boʻlak yunmu deb ataladi. Putunhuada 39 ta yunmu mavjud.

a[a] unli tovush. Bu tovushni talaffuz qilganda ogʻiz katta ochilib, til oʻrni pastga tushadi. Tovush pardasi titiraydi.

u[u] unli tovush. Bu tovush talaffuz qilinganda ogʻiz kichik ochilib, til oʻrni yuqoriga koʻtarilib orqaga tortiladi. Havo oqimi erkin chiqadi, tovush pardasi titiraydi.

3. Ohang.

Xitoy tili ohangli tillar guruhiga kiradi. Xitoy adabiy tilida toʻrtta asosiy ohang mavjud:

“ˊ”birinchi ohang , “ˊˊ” ikkinchi ohang , “ˊˊˊ” uchinchi ohang, “ˊˊˊˊ” toʻrtinchi ohang.

Quyida bu ohanglarning farqlari koʻrsatilgan:

“ˊˊ” birinchi ohang. Yuqori tekis ohang.

“ˊˊˊ” ikkinchi ohang. Yuqoriga koʻtariluvchi ohang.

“ˊˊˊˊ” uchinchi ohang. Pastlab yana yuqoriga koʻtariluvchi ohang .

“ˊˊˊˊˊ” toʻrtinchi ohang. Yuqoridan pastga tushuvchi ohang .

Ohang belgisi unli tovush ustiga qo'yiladi. Ohang so'z ma'nosini farqlashda muhim rol o'ynaydi. Masalan: “mā”(妈 ona), “má”(麻 kanop), “mǎ”(马 ot), “mà”(骂 so'kinish). Misollardan ko'rinib turibdiki, shenmu va yunmular bir xil bo'lsa ham, lekin ohang o'zgarishi so'z ma'nosini ham o'zgartirib yuboradi.

二、练习 Mashqlar

1. Quyidagi shenmu va yunmularni to'g'ri talaffuz qiling.

f s sh h m n l a u

2. O'qing va taqqoslang.

s sh f h m n h l
s f n h l f sh h

3. Quyidagi shenmu va yunmularni o'qing.

	a	u
f	fa	fu
s	sa	su
sh	sha	shu
h	ha	hu
m	ma	mu
n	na	nu
l	la	lu

4. Quyidagi tovushlarni taqqoslang.

hā-lā shā-sā nā-hā sū-shā

fā-lā	fū-lū	shū-shā	sū-hū
mā-lā	shū-sū	fā-sā	nū-hū
shā-lū	fū-mā	lā-nā	lū-fā
sū-sā	fā-sū	hū-hā	nū-mū
fā-shā	shā-mā	lā-shū	hū-lū

5. Tinglang, eshitgan tovushlaringizni belgilang.

- 1) shā sā mū nū fā hā
- 2) hū lū sū shū mū hā
- 3) sū hū nū lū sā fā
- 4) shū mū hā lā shā fā

6. Ohanglar bo'yicha to'g'ri talaffuz qiling.

fā fǎ fǎ fà fū fú fǔ fù
shā shá shǎ shà shū shú shǔ shù
mā má mǎ mà mū mú mǔ mù
nā ná nǎ nà hū hú hǔ hù

7. Ohanglar bo'yicha farqlang.

fā fǎ	fā fǎ	fā fà
fū fú	fū fǔ	fū fù
shā shá	shā shǎ	shā shà
shū shú	shū shǔ	shū shù
mā má	mā mǎ	mā mà
nā ná	nā nǎ	nā nà
hū hú	hū hǔ	hū hù
lū lú	sā sǎ	sū sù

lā là	lú lù	mǔ mù
-------	-------	-------

8. Tinglang va bo'sh kataklarni to'ldiring.

_____ ā _____ ā _____ ū _____ ū _____ ā
ā
 _____ ā _____ ā _____ ā _____ ū _____ ū
ū
 _____ ū _____ ū _____ l _____ m _____ s _____ f

9. Tinglang va eshitgan tovushlaringizni yozing.

- (1)
- (2)
- (3)

三、语言知识 Til haqida ma'lumot

Xitoy tilining fonetik xususiyatlari

Xitoy tili Xitoy-Tibet tillar oilasi guruhiga kiradi. Unda Xitoy aholisining 95% dan ortig'i foydalanadi. Bu mamlakat katta hududda joylashgan bo'lib, qadim tarixga ega. Shuning uchun xitoyliklarda umummilliy til bilan birga turli shevalar ham mavjud. Ular bir-biridan fonetik, leksik va grammatik jihatlardan farq qiladi.

Xitoy tili (hozirgi zamon adabiy tili-Putunhua) shimoliy lahja va Pekin shevasining fonetikasi asosida shakllangan bo'lsa, grammatikasi "baihuawen" zamonaviy adabiyot tili grammatik xususiyatlariga asoslangan. Putunhuaning fonetik xususiyatlari quyidagilardan iborat:

- 1) bo'g'in boshi va ohirida ikki yoki uchta undosh tovushning birikishi kuzatilmaydi. Bo'g'in tuzilishi aniq tartibga ega;

- 2) bo‘g‘in tuzilishida unli tovushlar muhim ahamiyatga ega. Xitoy tilida bo‘g‘in undosh tovushlarsiz yasalishi mumkin, lekin unli tovushlarsiz bo‘g‘in hosil qilib bo‘lmaydi. Bo‘g‘inlar bir yoki undan ortiq tovushlardan tuzilganligi bois xitoy tili ohangli til hisoblanadi.
- 3) ohang mavjudligi. Har bir bo‘g‘in ohangga ega. Ohanglar nafaqat ma’no farqlash xususiyatiga ega, balki ular nutqqa ohangdorlik baxsh etadi.

2- Dars

一、语音 Fonetika

1. Shenmular: b d g p t k c ch

b [p] qo‘sh lab undosh—nafassiz, portlovchi, jarangsiz tovush. Talaffuz qilinganda lablar yumilib, havo oqimi portlab chiqadi, tovush paychasi titramaydi.

d [t] til uchi undoshi—nafassiz, portlovchi, jarangsiz tovush. Talaffuz qilinganda, til uchi tepa tishning milkiga taqaladi. Og‘iz bo‘shlig‘iga havo to‘planadi. Til uchi pastlab havo oqimi portlab chiqadi. Tovush paychasi titramaydi.

g [k] til orqa, nafassiz, portlovchi, jarangsiz tovush. Talaffuz qilinganda til orqasi yumshoq tanglayga taqaladi. Havo oqimi portlab chiqadi. Tovush paychasi titramaydi.

p [pʼ] qoʻsh lab undoshi—nafasli, portlovchi, jarangsiz tovush. Tovushning talaffuz qilinishi “b” bilan oʻxshash, biroq havo kuchli portlab chiqadi.

t [tʼ] til uchi undoshi—nafasli, portlovchi, jarangsiz tovush. Talaffuz qilinishi “d” bilan oʻxshash. Havo oqimi portlab chiqadi.

k [kʼ] til orqa undoshi—nafasli, portlovchi, jarangsiz tovush. Talaffuz qilinishi “g” bilan oʻxshash. Havo oqimi ogʻiz boʻshligʻidan kuchli portlab chiqadi.

c [tsʼ] til uchi undoshi—nafasli, jarangsiz tovush. Talaffuz qilinganda til uchi tepa tishlar milkiga engil tegib, havo oqimi tor tirqishdan sirgʻalib chiqadi. Tovush paychasi titramaydi.

ch [tʃʼ] til oʻrta, nafasli, jarangsiz tovush, talaffuz qilinganda tilning oʻrtasi yuqoriga koʻtarilib, til uchi qayrilib, qattiq tanglayga tegadi. Havo oqimi qattiq tanglay oʻrasidan sirgʻalib chiqadi. Tovush paychasi titramaydi.

2. Yunmular - o e ai ei ao ou

o [o] unli tovush. Talaffuz qilinganda ogʻiz oʻrtacha ochilib, til yarim (holda) yuqoriga koʻtariladi va orqaga tortiladi, lablanadi.

e [ɣ] unli tovush. Talaffuz qilinganda til uchi pastga egiladi, “o”ga oʻxshab talaffuz qilinadi, lekin lablanmaydi.

ai, ei, ao, ou - qoʻshma yunmular boʻlib, talaffuzda oldingi unli tovush ikkinchisiga sirgʻalib oʻtadi. Oldingi unli tovush jarangdor boʻlib chiqadi, keyingi unli tovush esa engil aytiladi.

ai [ai]-bu erda “a” tovushi, alohida olingan “a”dan jarangliroq talaffuz qilinadi.

ei [ei]-oldingi “E”ga oʻxshab talaffuz qilinadi.

ao [au]-“a”ni talaffuz qilganda til orqaga tortiladi, “o”ni talaffuz qilganda til yuqoriga ko‘tarilib, “o” bilan “u” o‘rtasidagi holatni egallaydi.

ou [ou]-“o”va “u”ni talaffuz qilganda lablar nisbatan juftlashib, bo‘shashadi.

3. Bo‘g‘in

<u>ohang</u> shenmu +yunmu

Putunhuada 400dan ortiq bo‘g‘in mavjud bo‘lib ularning aksariyat qismi shenmu bilan boshlanadi. Masalan: “shǒudū”(poytaxt), lekin yunmu, yani unli tovush bilan boshlanadigan bo‘g‘inlar ham uchraydi. Masalan: “é”(g‘oz).

二、练习 Mashqlar

1. Quyidagi yunmu va shenmularni o‘qing.

p k c t ch b d g
o e ai ei ao ou

2. Shenmu va yunmularni talaffuzda taqqoslang.

b—p d—t g—k c—ch
o—ou ai—ao e—ei ou—u

3. Quyidagi shenmu va yunmularni o‘qing.

	o	e	ai	ei	ao	ou
--	---	---	----	----	----	----

b	bo		bai	bei	bao	
d		de	dai	dei	dao	dou
g		ge	gai	gei	gao	gou
p	po		pai	pei	pao	pou
t		te	tai		tao	tou
k		ke	kai	kei	kao	kou
c		ce	cai		cao	cou
ch		che	chai		chao	chou

4. Bo‘g‘inning tovush tarkibini taqqoslang.

pā—bā bēi—fēi kāo—gāo cāi—sāi
 shē—shēi bō—bāo kū—gū chū—chōu
 tē—dēi tōu—dōu gā—gē hē—lē
 fōu—shōu dā—cā hēi—nēi māi—māo
 mōu—lōu hāo—lāi bēi—pēi hāi—lāi

5. Tinglang, tushirib qoldirilgan shenmu va yunmularni yozing.

_____ō _____ē _____ā _____āo _____āi _____ēi

āo

_____ō _____ē _____ā _____āo _____āi _____ēi

āo

t _____k _____b _____c _____h _____l _____g _____

d _____f _____g _____ch _____m _____n _____d _____

6. Ohanglar bo'yicha to'g'ri talaffuz qiling.

bā	bá	bǎ	bà	kē	ké	kě	kè
pēi	péi	pěi	piè	gāo	gáo	gǎo	gào
tōu	tóu	tǒu	tòu	chāi	chái	chǎi	chài
lū	lú	lǔ	lù	cāo	cáo	cǎo	cào
chē	ché	chě	chè	mō	mó	mǒ	mò

7. Ohanglar bo'yicha farqlang.

1) bāo	báo	bāo	bǎo	bāo	bào		
pāo	páo	pāo	pǎo	pāo	pào		
bāi	bái	bāi	bǎi	bāi	bài		
cāi	cái	cāi	cǎi	cāi	cài		
fēi	fěi	fēi	fěi	fēi	fèi		
2) dē	dé	dē	dè	hē	hé	hē	h
è							
	gē	gé	gē	gè	bēi	běi	bēi
bèi							
	gū	gǔ	gū	gù			

3) chāo chōu	dāo dōu	cháo chóu	táo tó
u			
kǎo gǒu	shǎo kǒu	fèi mèi	lèi nè
i			
4) hēi shéi	gěi lèi	dāi pái	gǎi t
ài			

8. Tinglang va to‘g‘ri variantni belgilang.

1) pà bà	fú hù	kǎi hǎi
2) sè shè	sè cè	dāo tāo
3) gòu kòu	chāi cāi	gāo gōu
4) bāi bēi	dài dào	gě gěi
5) bō bū	mó móu	fā fá
6) sù sù	shá shǎ	hǔ hù
7) mǎi mài	cái cài	

9. Ohang belgilarini qo‘ying.

1) mu	ge	bei	wai	tao	ke
2) dao	gou	shu	du	che	hou
3) tai	pei	mou	she	lao	fei
4) chao	shei	ku	na	hei	bu
5) fei	pao	chu	ai	la	kao

三、语言知识 Til haqida ma'lumotlar

Yengil ohang

Yengil ohang beshinchi ohang hisoblanmaydi, balki xitoy tili fonetikasidagi o'ziga xos hodisadir. Ayrim holatlarda bo'g'in hech qanday ohang olmay qisqa va engil talaffuz qilinadi. Bunda bo'g'in ustiga ohang belgisi qo'yilmaydi, masalan: 妈妈 māma(ona), 头发 tó ufa(soch), 好吧 hǎoba(yaxshi). Oldingi bo'g'in ohangiga ko'ra yengil ohang yo kuchayadi yo pasayadi. Odatda uchinchi ohangdan keyin yengil ohang yuqori darajada qoladi, birinchi va ikkinchi ohangdan keyin esa pasayadi, to'rtinchi ohangdan keyin eng quyi darajaga tushadi.

Ayrim yengil ohanglar ma'no farqlash xususiyatiga ega, masalan: dōngxī(东西-sharq va g'arb), dōngxī(东西-narsa), dàyì(大意-asosiy mazmun-mohiyat), dàyì(大意-e'tibordan chetda qoldirmoq). Ayrim ohanglar so'z turkumlarini ajratadi, masalan: dìdào(地道-yer osti yo'li), dìdào(地道-haqiqiy).

Mashg'ulot davomida foydalaniladigan iboralar:

把书打开。

Bǎ shū dǎ kāi.

Darsligingizni oching.

3-Dars

一、语音 Fonetika

Yunmular

an en in ang eng ing ong

an, en, in, ang, eng, ing, ong —Unli tovushlardan keyin “n”, “ng” burun tovushlari kelib, burun yunmusini hosil qiladi. Bu tovushlarning o‘ziga xos jihati shundaki, ularni talaffuz qilganda havo oqimi dimoqdan chiqadi.

an[an], **en**[ən], **in**[in]—Avval unli tovush talaffuz qilinadi, keyin yumshoq tanglay pastga tushirilib, burun tovushi kuchayadi. Til uchi yuqori tishlarga taqalib, “n” tovushi talaffuz qilinadi.

ang[aŋ], **eng**[eŋ], **ing**[iŋ], **ong**[uŋ] — Bu tovushlarni talaffuz qilganda, avval unli tovush talaffuz qilinib, keyin yumshoq tanglay pastga tushiriladi. Tilning orqa qismi yumshoq tanglayga taqalib, “ng” tovushi talaffuz qilinadi.

二、练习 Mashqlar

1. Quyidagi yunmularni o‘qing.

an en in ang eng ing ong

2. Shenmu va yunmularni o‘qing.

	an	en	in	ang	eng	ing	ong
b	ban	ben	bin	bang	beng	bing	
p	pan	pen	pin	pang	peng	ping	
f	fan	fen		fang	feng		
t	tan			tang	teng	ting	tong
n	nan	nen	nin	nang	neng	ning	nong
l	lan		lin	lang	leng	ling	long
h	han	hen		hang	heng		hong
s	san	sen		sang	seng		song
g	gan	gen		gang	geng		gong
k	kan	ken		kang	keng		kong
ch	chan	chen		chang	cheng		chong

3. Tovushlarni taqqoslang.

fēn—fēng

lín—líng

dān—dāng

tán—tá

ng

shēn—shēng	chǎn—chǎng	fàn—fàng	bīn—bī
ng			
sēn—shēn	cān—cāng	chōng—cōng	mín—mí
ng			
gān—gēn	cháng—cheng	pín—píng	lǐn—lǐng
fēn—fēng	shēn—shēng	mén—méng	chén—ch
éng			
hǎn—hěn	gān—gēn	dǎng—děng	cāng—ch
éng			
gǎn—tǎng	néng—nóng	lǐng—lěng	nèi—
nèn			

4. Ohang belgilarini qo‘ying.

1) mu ge	bei wai	cao chang
2) shang bao	geng gao	chu fang
3) hai nan	chang pao	ka che
4) ken ding	chong feng	ting ke
5) hou che	ling kong	bing ling
6) dai gou	leng shan	ke shang
7) dou fu	ming bai	po po
8) lei le	fu shang	shu shu

5. O‘qing.

búdàn	gànbù	hòulái	kànfǎ
cǎisè	ménkǒu	máobìng	nándào

fàngdà gōnggòng píngděng kěndìng

6. Yengil ohangga diqqat qilib o‘qing.

1) māma shūshu tāmen gēntou

2) bóbo láiba míngbai chúle

3) fǔshang nǎinai hǎoma dǎting

4) lèile dòufu mùtou sònglai

7. Ohang o‘zgarishiga diqqat qilib o‘qing.

1) mǐtāng hēngāo běnbān chǎoshēng

2) chǎnfáng kǎochá hēn nán běnlái

3) lǎobǎn lǐngdǎo gǔpǔ bǎomǔ

4) gǔdǎi shǒushù gǔdòng gǒnggù

5) bǎobèi nǎinai hǎoma pǎole

8. Tinglab to‘g‘ri variantni belgilang.

1) tān tāng chǎng chǎn gēn gān děng dǒng

2) sēn sēng chéng chóng bìn bīng lěng lǐng

3) háng káng fèn fèng lán láng hóng gòng

4) shōu shū píng pín dòng tòng lín nín

5) hǒu hǒng chán cán mán nán kēng kōng

9. Tinglab yunmularni yozing, ohang belgilarini qo‘ying.

g _____ k _____ k _____ sh _____ h _____ k

h _____ h _____ g _____ g _____ g _____ g

k_____ k_____ sh_____ f_____ l_____ c
b_____ l_____

10. Eshitgan shenmularingizni yozing.

_____áng _____éng _____án _____án
_____ǎn _____áng _____ě _____éng
_____āng _____ù _____āo _____ǎng
_____ēn _____ù _____ài _____u
_____ǎi _____ān _____ōng _____àn

11. Bo‘g‘inlab o‘qing.

Nín de gē ge(akangiz), tā de mèimei(uning singlisi) ,
tāmen de shūbāo (ularning sumkasi) , tā de lǎobān (uning
xo‘jayini) , tā mèimei de chē (singlisining mashinasi).

Nín hǎo ! (Salom!) Tā hěn máng. (U juda band.) Tā hǎo ma?
(U yaxshimi?) Bàba hē tāng. (Otam sho‘rva ichayapti.) Māma
kàn shū. (Onam kitob o‘qiyapti.)

三、语言知识 Til haqida ma’lumotlar

Ohangning o‘zgarishi(1)

Bir bo‘g‘inli so‘zlar yoki ko‘p bo‘g‘inli so‘zlarning oxirgi bo‘g‘iniga qo‘yilgan uchinchi ohang o‘zgarmaydi, masalan: “hǎo”(yaxshi), “féiměi de mùcǎo”(yaylovdagi barra o‘tlar), qolgan holatlarda, masalan, birinchi, ikkinchi, uchinchi, to‘rtinchi va yengil ohangdan oldin o‘zgarib, yarim uchinchi ohang sifatida talaffuz qilinadi. Yozuvda uchinchi ohang belgisi qo‘yiladi, masalan: Běijīng, yǔyán , gǔlǐ, jiějie .

Ikkita uchinchi ohang birga kelganida, birinchi bo‘g‘indagi uchinchi ohang ikkinchi ohangga o‘zgaradi, masalan: shuǐguǒ, liǎojiě, yǎnjiǎng .

Mashg‘ulot davomida foydalaniladigan iboralar:

看黑板。

Kàn hēibǎn. (Yozuv taxtasi (doska)ga qarang.)

读声母。

Dú shēngmǔ. (Shenmularni o‘qing.)

4- Dars

一、语音 Fonetika

1. Shenmular

j	q	x	z	zh	r
----------	----------	----------	----------	-----------	----------

j —til usti, nafassiz, portlovchi-sirg‘aluvchi jarangsiz undosh. Bu tovushni talaffuz qilganda til ustining oldingi qismi qattiq tanglayga, til uchi pastki tish milkiga tegadi, havo oqimi tilning oldingi qismi bilan qattiq tanglayning orasidan portlab – sirg‘alib chiqadi, tovush paychasi titramaydi.

q — til usti, nafasli, portlovchi- sirg‘aluvchi, jarangsiz undosh. “j” ga o‘xshab talaffuz qilinadi, biroq havo kuchli chiqadi.

x —til usti, sirg‘aluvchi, jarangsiz tovush . Bu tovushni talaffuz qilganda, til ustining oldingi qismi qattiq tanglayga yaqinlashib til uchi pastki tishlarga tegadi , tor tirqish hosil qilib, havo oqimi shu tirqishdan sirg‘alib chiqadi. Tovush paychasi titramaydi.

z—til uchi oldi ,nafassiz, portlovchi- sirg‘aluvchi, jarangsiz tovush. “c” ga o‘xshab talaffuz qilinadi, biroq “c” nafasli, “z” esa nafassiz tovush hisoblanadi.

zh—til usti orqa, nafassiz, portlovchi-sirg‘aluvchi, jarangsiz tovush. Talaffuz qilinganda, “ch” ga o‘xshab ketadi, faqat “ch” nafasli, “zh” esa nafassiz tovush hisoblanadi.

r— til uchi orqa, jarangli tovush, “sh”ga o‘xshab talaffuz qilinadi, lekin havo oqimi kuchsiz sirg‘alib chiqadi. Tovush paychasi titraydi.

2 . Yunmular

i -i ia ie iao iou(-iu) ian iang iong
--

i – unli tovush. Talaffuz qilinganda til qattiq tanglayga ko‘tariladi, til uchi pastki tishlarga tegadi, lablanmaydi.

-i – unli tovush (o‘ziga xos yunmu). Faqat “z”, “c”, “s” tovushlaridan keyin keladi. Talaffuz qilinganda bu tovush “z”, “c”, “s” tovushlarining sirg‘alishini kuchaytirib jarangli tovush hosil qiladi. “i”[i] tovushi “z”, “c”, “s” lardan keyin ishlatilmasligi sababli -i ham “i” belgisi bilan ifodalaniladi. Bu ikki tovushni chalkashtirmaslikka ahamiyat berish kerak.

-i – unli tovush (o‘ziga xos yunmu). Faqat “zh”, “ch”, “sh”, “r” tovushlaridan keyin kelib ularni jarangli tovushlarga aylantiradi. Boshqa tovushlar bilan birikmaydi, yakka o‘zi ishlatilmaydi. “i”[i] tovushi “zh”, “ch”, “sh”, “r” lardan keyin ishlatilmaganligi sababli -“i” ham “i” belgisi bilan ifodalaniladi. Bu tovushni ham “i” bilan adashtirib qo‘ymaslik kerak.

ia [iA], **ie** [iε] – jarangdor qo‘sh yunmular. Bu tovushlarni talaffuz qilganda birinchi unli tovush qisqa va yengil aytiladi. Talaffuz qilish

o‘rni mana shu tovushdan boshlanib, ikkinchi unli tovush jarangli va aniq aytiladi.

ie – bu bo‘g‘inda “e” oddiy yunmu hisoblanadi. Talaffuz qilinganda og‘iz kichik ochiladi, til unchalik baland ko‘tarilmaydi. Lablar yozilib, til uchi pastki tishlarga yaqinlashadi.

iao [iau], **iou**[iou] – qo‘shma yunmular. Birinchi unli yunmu tovush yengil, qisqa va kuchsiz aytiladi, ikkinchi tovush cho‘ziq va tez, uchinchi tovush esa reduktsiya bilan talaffuz qilinadi.

ian [iɛn], **iang**[iaŋ], **iong**[yŋ] –burun yunmulari. Bosh element qisqa va kuchsiz aytiladi. Keyin [ɛŋ], [aŋ], [yŋ] tovushlari talaffuz qilinadi.

3. Transkriptsiya qoidalari. (1)

1. “y” ning ishlatishi.

“i” tovushi bo‘g‘in boshida “y” bilan ifodalanadi .

“ia”, “ ie”, “iao”, “iou”, “ian”, “iang”, “iong” yunmulari bo‘g‘in hosil qolganda “i” tovushi “y” bilan b ifodalanadi. Masalan: ia-ya, ie-ye, iou-you, ian-yan, iang-yang, iong-yong.

Agar “i”, “in”, “ing” yunmulari bo‘g‘in hosil qilsa, “i” tovushidan oldin “y” qo‘yiladi. Masalan: i - yi, in - yin, ing - ying.

2. Ohang belgisini qo‘yish.

Ohang belgisi bo‘g‘in hosil qiluvchi unli tovush ustiga qo‘yiladi. Masalan: “bù”, “gāo”, “gǒu”, “tiě”, “miào”, “fāng”.

Unli tovush “i” ning ustiga ohang belgisi qo‘yilmoqchi bo‘linsa, “i” ning ustidagi nuqta qo‘yilmaydi. Masalan: “yī”, “xīn”, “jīng”.

3. “o” ning qisqarishi.

Agar yunmudan oldin shenmu kelsa, “iou”yunmusidagi “o” tushib qoladi va “iu” shaklida yoziladi. Bunda ohang belgisi “u” tovushining ustiga qo‘yiladi. Masalan: j-iōu-jiū, q-ióu-qiú, x-iōu-xiū.

二、练习 Mashqlar

1. Quyidagi shenmularni o‘qing.

j q x z zh r

2. Quyidagi yunmularni o‘qing.

i ia ie iao iou ian iang
iong

3. Shenmu va yunmularni o‘qing.

	i	-i	ia	ie	iao	iou	ian	iang	iong
j	jī		jia	jiē	jiao	jiu	jian	jiang	jiong
q	qī		qia	qiē	qiao	qiu	qian	qiang	qiong
x	xī		xia	xiē	xiao	xiu	xian	xiang	xiong
z		zī							
zh		zhī							
r		rī							

4. Tovushlarni taqqoslang.

biǎo—piǎo miàn—nián zhì—rì yī—nǐ
liáng—jiàng bié—liè xiōng—qióng jiā—xià
zǎo—ròu jiào—xiù zàng—réng jiē—miè
jiàn—qiàn zhǎo—rǎo jì—xì xiè—qiè

5. Tinglab yunmularni yozing, ohang belgilarini qo‘ying.

zh_____r _____sh_____zh_____zh_____ch _____p

p

j _____q _____j _____x _____y _____x _____p _____l

n _____ m _____ z _____ s _____ x _____ j _____ x
 l
 k _____ q _____ y _____ y _____ y _____ x

6. Bo‘g‘inlarni o‘qing.

míngzi yìsi hànzi cǎigòu sēnlín
 yǐnmán
 sāngzi zìcóng cānjia xiǎoxīn bùxiǔ
 zhàoyìng
 qítā qiānwàn jīnglǐ dōngxī xiàndài
 yǐngxiǎng
 yǎnmái zìjǐ zìzhì

7. Ohang belgilarini qo‘ying .

1) jinlai	qiuchang	zuanyan	meili
2) minzhu	niunai	pingbi	xiexie
3) zhuxi	lǚyóu	tianqiao	xianggang
4) kaishi	fashao	caochang	yingxiong
5) zhenzheng	xiezhu	shouzhang	jichang

8. Tinglab eshitgan tovushingizni belgilang.

1) yān yāng	yán yáng	jiān jiāng
2) niàn niàng	liáng liǎng	lián liáng
3) zǐ cǐ	zǎo cǎo	xiǎng xiàng
4) zhì rì	jī qī	qiē xiē
5) jiǎng xiǎng	zhè rè	jiǔ qiǔ

9. Tinglang, tushirib qoldirilgan shenmularni yozing.

1) _____ iū _____ íóng _____ iān _____ iáng _____ ǎ

- 2)_____iā_____ǎo_____áng_____ōng_____iě
 3)_____èi_____ǐ_____èn_____án_____iū
 4)_____ēng_____ì_____iǎo_____ào_____ū
 5)_____iàn_____én_____iāng_____iào_____iān

10. Bo‘g‘inlarni o‘qing.

Nínhǎo! (Salom!) Nǐ hǎo ma? (Yahshimisan?) Hěn hǎo, xièxie.

(Yahshi, rahmat)

Tā yě hěn hǎo. (U ham yahshi). Tāmen xiě hànzi. (Ular iyeroglif yozishayapti.)

Nǐ jiào shénme míngzi? (Sening isming nima?) Lǎoshī, zàijiàn.

(Ustoz, xayr.) Xiǎo Lǐ zài jiàoshì ma?(Siyao Li sinfdami?)

11. Transkriptsiya asosida bo‘g‘inlarni o‘qing.

fǎngzi wūzi běnzi bèizi bēizi màozi sháozi

yǐzi

fēijī qiáo xiǎo dà xiào kū xiě

hànzi

bǐ bizi yǎnjing zhǐ yéye nǎinai jiějie

dìdi

Mashg‘ulot davomida foydalaniladigan iboralar:

现在上课。

Xiànzài shàng kè.(Hozir dars boshlaymiz.)

请把书翻到第一页。

Qǐng bǎ shū fān dào dì yī yè. (Darslikning birinchi sahifasini oching.)

请注意声调。

Qǐng zhùyì shēngdiào. (Ohangga e'tibor bering.)

现在休息。

Xiàn zài xiūxi. (Hozir dam olamiz.)

一、语音 Fonetika

1. Yunmular

ua uo uai uei(ui) uan uen(uen) uang ueng

ua[uA], **uo**[uo] — Og‘iz orqa qo‘sh yunmular.

uai[uai], **uei**[uei] — Jarangdor og‘iz o‘rta qo‘sh yunmular.

uan[uan], **uen**[uən], **uang**[uaŋ], **ueng**[uəŋ] — Burun yunmulari, bulardan “eng” nmusi shenmular bilan birikmay, o‘zi mustaqil ravishda bo‘g‘in hosil qiladi.

2. Transkripsiya qoidalari. (2)

1) “w”ning ishlatilishi.

Agar “u” bilan boshlangan yunmu mustaqil bo‘g‘in bo‘lib kelsa, oldiga “w” qo‘shib yoziladi. Agar “ua”, “uo”, “uei”, “uan”, “uen”, “uang”, “ueng” yunmulari mustaqil bo‘g‘in bo‘lib kelsa ham, “u” yunmusini o‘rniga “w” tovushi yozishlari kerak, masalan:

ua→wa uo→wo uai→wai uei→wei uan→wan uen→wen
uang→wang ueng→weng

Agar “u” mustaqil bo‘g‘in hosil qilsa, oldiga “w” qo‘shib yoziladi, masalan: “wu”.

2) Tovush tushish hodisasi.

“uei” yunmusi shenmular bilan birikkanida, “e” tushib qoladi. Ohang belgisi “i” ning ustiga qo‘yiladi, masalan:

g-uèi→guì zh-uēi→zhū h-uèi→huì

“uen” yunmusi ham shenmular bilan birikkanida, “e” tushib qoladi, masalan:

ch-uēn→chūn l-uèn→lùn t-uēn→tūn

二、练习 Mashqlar

1. Quyidagi yunmularni o‘qing.

ua uo uai uei uan uen uang ueng

2. Shenmu va yunmularni o‘qing.

	ua	uo	uai	uei	uan	uen	uang	ueng
g	gua	guo	guai	gui	guan	gun	guang	
k	kua	kuo	kuai	kui	kuan	kun	kuang	
h	hua	huo	huai	hui	huan	hun	huang	
zh	zhua	zhuo	zhuai	zhui	zhuan	zhun	zhuang	
ch	chua	chuo	chuai	chui	chuan	chun	chuang	
sh	shua	shuo	shuai	shui	shuan	shun	shuang	

3. Tovushlarni taqqoslang.

duō—guó	guān—guang	cuī—suì	wāng—wēng
chūn—sūn	kuài—chuài	suǒ—luò	shuāng—zhuāng
zuò—cuò	zhuī—chuī	suō—chuō	chuān—chuāng
shuā—shuāi	wéi—wài	gǔn—guǎn	dūn—tūn

4. Tinglang va to‘g‘ri variantni belgilang.

(1) guàn guàng	huá huái	lùn lùn
(2) guàng kuàng	luǒ duō	zhuān zhuāng
(3) zhūn chūn	shuō shǎo	guǐ gěi
(4) jiào zhào	chuó cháo	guō guā

5. Ohang belgilarini qo‘ying.

(1) chuzhong	ruanruo	shengri	qianxian
(2) chuandān	píjiu	zicong	caice
(3) xihuan	xiwang	guanxi	qiusai

- (4) yanjing youyi jiehun feicui
 (5) shuaidao chuanqi dianying jiankang

6. Yengil ohangga e'tibor berib o'qing.

māma	tāmen	gēge	yéye	lái ba	wǒmen	nǎinai
bàba	didi	mèimei	Kàn ma?	Hǎo ma?	Tī ba?	

7. Tinglab, tushurib qoldirilgan yunmularni yozing, ohang belgilarini ko'rsating.

l_____ c_____ h_____ h_____ zh_____ ch_____ g_____ h_____

zh_____ k_____ sh_____ h_____ g_____ g_____ x_____ ch_____

g_____ ch_____ h_____ zh_____ ch_____ zh_____ k_____ k_____

8. O'qing.

zuótiān	wǒmen	wàiyǔ	wěidà		
jīhuì	huáiniàn	huāduǒ	huānyíng		
wánchéng	wēndù	chúnjié	sīwáng	huángsè	fùwēng

三、语言知识 Til haqida ma'lumotlar

“Y” va “w” tovushlarining xususiyatlari

“y” va “w” tovushlari bo'g'in ajratish vazifasini bajaradi. Masalan, “dei” bo'g'iniga “y” ni qo'shib ishlatilmasa, u bir bo'g'in sifatida qabul qilinadi. “y” ning qo'yilishi bilan bo'g'inlar o'rtasidagi farqni aniq ajratish mumkin. Bundan tashqari, “y” va “w” lar yarim unli tovushlarni ifodalash uchun ham ishlatiladi. [i], [u], [y] unli tovushlari(高元音) talaffuz qilinganda, til nisbatan yuqoriga ko'tariladi va sirg'alish

yuz beradi, ana shu tarzda yarim unli tovushlar , ya'ni [j], [w], [ɥ] lar hosil bo'ladi. Xitoy tilidagi "i", "u", "ü" tovushlari yoki ushbu tovushlar bilan boshlanadigan bo'g'inlar sirg'alish asosida talaffuz qilinganligi sababli ulardan oldin "y" va "w" tovushlari qo'shib yoziladi. Bunda talaffuz yanada aniq bo'ladi.

Mashg'ulot davomida foydalaniladigan iboralar:

听我发音。

Tīng wǒ fāyīn. (Talaffuzimni tinglang.)

请跟我读韵母。

Qǐng gēn wǒ dú yùnmǔ. (Marhamat, men bilan birga yunmularni o'qing.)

请再说一遍。

6-Dars

一、语音 Fonetika

1. Yunmular

ü üe üan ün er

ü[y] Til usti, lablangan tovush. “i” tovushiga o‘xshash tarzda talaffuz qilinadi, lekin lablanadi.

üe[yɛ] Qo‘sh yunmu. Avval oldingi “ü” tovushni, keyin “e” [ɛ] tovushi yengil talaffuz qilinadi, bunda “e” tovushi “ü” tovushiga nisbatan cho‘ziqroq va aniqroq talaffuz qilinadi.

üan[yan], **ün**[yn] Burun yunmulari.

er Xitoy tilidagi o‘ziga xos bo‘g‘in. Talaffuz qilinganda og‘iz yarim holda ochiladi, til uchi ozgina pastlab, qattiq tanglayga yaqinlashadi, lablanmaydi. E’tibor bering: “r” bu erda yunmu emas, u faqat tilning o‘ziga xos joylashishini ko‘rsatadi. “er” ikkita harf bilan ifodalansada, lekin sodda yunmu hisoblanadi.

2. Transkriptsiya qoidalari. (3)

(1) “y” ning ishlatilishi.

Agar “ü”, “üe”, “üan”, “ün” yunmularining oldidan shenmular kelmasa, u holda “ü” dan oldin “y” qo‘yiladi. Bunda “ü” yunmusi “u” shaklida, ya’ni nuqtalarsiz yoziladi, masalan:

ü→yu üe→yue üan→yuan ün→yun

(2) “ü” yunmusidagi ikki nuqtaning qisqarishi.

“ü” yunmusi “n” va “l” tovushidan tashqari “j, q, x” shenmulari bilan birikkanida, uning ustidagi ikki nuqta yozilmaydi, masalan:

j-ü→jū q-üe→qué x-üān→xuān j-ün→jùn

n-ü→nǔ n-üe→nüè l-ǔ→lǔ l-üe→lüè

(3) Tovush ajratuvchi belgi.

Agar bo‘g‘in “a”, “o”, “e” yunmulari bilan boshlansa yoki boshqa bo‘g‘inlardan keyin kelsa, ikki bo‘g‘in tovushlarining qo‘shilib ketmasligi uchun tovush ajratuvchi «’» belgisi qo‘yiladi, masalan:

kù’ài (qattiq sevish) – kuài (tez) jī’è (ochlik) – jiè (qarzga olmoq)
pí’ǎo (charm kamzul) – piào (chipta) fāng’àn (loyiha) – fǎngǎn (ko‘ngil qolishi)

二、练习 Mashqlar

1. Quyidagi yunmularni o‘qing.

ü üe üan ün er

2. Shenmu va yunmularni o‘qing.

	ü	üe	üan	ün	er
n	nǚ	nüe			
l	lǚ	lüe			
j	ju	jue	juan	jun	
q	qu	que	quan	qun	
x	xu	xue	xuan	xun	
y	yu	yue	yuan	yun	

3. Tovushlarni taqqoslang.

nǚ—niú	lǚ—liù	jù—jiù	juàn--jiàn
qù—qué	xué—xuàn	yú—yuè	ěr—ér
lù—lüè	qué—jué	yùn—yuán	juàn—zhuàn
qù—chù	qún—chūn	lú—xú	nǚ—nǚ

4. Tinglab to‘g‘ri variantni belgilang.

1) yún yùn	xuān xuǎn	yú yù
2) jué quē	qù xù	jūn qún
3) juān xuān	jiū qiū	bù qù
4) yuán yuàn	xuǎn quān	quē xuě

5. Ohang belgilarini qo‘ying.

1) shoushi	xiuxi	xiangcai	xianzai
2) kuanguang	qing jin	qiu dui	nuxu
3) beibian	zenme	chuanzhe	zuoyou
4) tuoyun	meiyou	xiauwu	jiandan
5) guowai	liangge	yanjiu	yijing

6. Uchinchi ohangga e’tibor berib o‘qing.

guǎngbō	kǎoyā	huǒchē	jǐnzhāng
gǎnmáng	hǎowánr	kěnéng	lǚxíng
biǎoyǎn	dǎrǎo	fǎyǔ	jiǎnshǎo
bǐjiào	gǎijìn	gǎnmào	kǎoshì
nǎinai	nǎozi	nuǎnhuo	sǎngzi

7. Tinglang, tushirib qoldirilgan yunmularni yozib ohang belgilarini ko‘rsating.

n_____ y_____	y_____ j_____	j_____ q_____	x_____ x_____
q_____ x_____	n_____ n_____	j_____ y_____	y_____ x_____
x_____ l_____	y_____ y_____	x_____ n_____	j_____ j_____
j_____ q_____	q_____ q_____	q_____ j_____	l_____ l_____

8. Bo‘g‘inlarni o‘qing.

péngbófāzhǎn	tīngtiānyóumìng	tūntūntǔtǔ	kǔkǒuliángyào
yángguāngcànlàn	fēichángxiānyàn	píngyìjìnrén	liánxìqúnzhòng

Dùzibǎole Tùzipǎole

Nàshìtǎnzibúshìdǎnzi

9. Bo‘g‘inlarni transkripsiya asosida o‘qing.

yú		yǔ		xuě		yuèliang			júzi	
jùzi		nǚ'ér		érzi		huār			huàr	
sōngshù		sōngshǔ		jiàoshī		jiàoshì				
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
零	一	二	三	四	五	六	七	八	九	十
líng	yī	èr	sān	sì	wǔ	liù	qī	bā	jiǔ	shí

三、语言知识 Til haqida ma’lumotlar

“er” lashish va “er” lashgan yunmu

“er” tovushi o‘zidan oldin kelgan yunmu bilan birikib, yagona bo‘g‘inni hosil qilishi yoki til qayrilish holati “er” lashish deb ataladi. Bunda yunmu “er” lashgan yunmu degan nomni oladi.

Transkripsiya yozilganda yunmudan keyin “r”(til qayrilishi) qoyiladi, masalan: huār(gul), wánr(o‘ynamoq), xiǎoháir (bola), tǔdóur (kartoshka).

Putunhuada “er” lashish nafaqat fonetik hodisa hisoblanadi, balki so‘z ma’nolari va so‘z turkumlarini farqlash xususiyatiga ham ega. Ko‘proq og‘zaki nutqda ishlatiladi, masalan:

1) Ma’no farqlaydi: xìn 信 (xat), xìn 信儿 (xabar), tóu 头 (bosh), tóu 头儿 (boshliq)

2) So‘z turkumlarini farqlaydi: huà 画 (chizmoq), huār 画儿 (rasm),
liàng 亮 (yorug‘), liàng 亮儿 (yorug‘lik)

- 3) Kichraytirish-erkalash ohangini ifoda etadi: xiānhuar 鲜花儿 (gullar),
xiǎomāor 小猫儿 (mushukcha), xiǎopíng 小瓶儿 (shisha idishcha),
xiǎoWáng 小王儿 (Siyao Wan).

Mashg‘ulot davomida foydalaniladigan iboralar:

今天学习第二课。

Jīntiān xuéxí dì èr kè. (Bugun ikkinchi darsni o‘rganamiz)

有问题可以问我。

Yǒu wèntí kěyǐ wèn wǒ. (Savolingiz bo‘lsa, mendan so‘rashingiz
mumkin)

请回答。

Qǐng huídá. (Marhamat, javob bering.)

请复习和预习。

Qǐng fùxí hé yùxí. (Iltimos, o‘tilgan darsni takrorlab, yangi darsga

7-Dars

一、课文

Wǒ shì Éluósī rén

我是俄罗斯人

Yī wàn: Nín hǎo Wǒ jiào Yī wàn. Nín guì xìng

伊万：您好。我叫伊万。您贵姓？

WángDōng: Wǒ xìng Wáng, jiào WángDōng. Zhè shì wǒ de míngpiàn

王东：我姓王，叫王东。这是我的名片。

Yī wàn: Xièxie.

伊万：谢谢。

WángDōng: Nín shì Éluósī rén ma?

王东：您是俄罗斯人吗？

Yī wàn: Shì, wǒ shì Éluósī rén. Wǒ shì Yuǎndōng dàxué de

伊万：是，我是俄罗斯人。我是远东大学的

xuésheng. Zhè wèi shì wǒ de péngyou.

学 生。 这 位 是 我 的 朋 友。

WángDōng: Nín hǎo Nǐ yě shì xuésheng ma?

王 东： 您 好。 你 也 是 学 生 吗？

Péng you: Wǒ bú shì xuésheng

朋 友： 我 不 是 学 生。

Yī wàn: Tā shì mào yì gōng sī de jīng lǐ.

伊 万： 他 是 贸 易 公 司 的 经 理。

WángDōng: Duìbu qǐ

王 东： 对 不 起。

Péng you: Méi guān xi

朋 友： 没 关 系。

二、新词语 Yangi soʻz va soʻz birikmalari

1. 我 (代) wǒ men

2. 是 (动) shì boʻlmoq

我是俄罗斯人。

3. 人 (名) rén odam

4. 您 (代) nín siz

5. 好 (形) hǎo yahshi

您好！

6. 叫 (动) jiào nomlanmoq, chaqirmoq

(1) 我叫王东。

(2) 我不叫王东，我叫伊万。

7. 贵姓

guìxìng

familiyangiz nima?

8. 姓 (动·名) xìng sharif(familiya)

(1) 您贵姓？

(2) 我姓王，叫王东。

9. 这 (代) zhè bu

10. 的 (助) de yordamchi so‘z

(1) 这是我的名片。

(2) 伊万是我的俄罗斯朋友。

11. 名片 (名) míngpiàn tashrif qog‘ozi

12. 谢谢 (动) xièxie rahmat

13. 吗 (语气) ma so‘roq yuklamasi

(1) 你是伊万吗？

(2) 这是您的名片吗？

(3) 您好吗？

14. 大学 (名) dàxué oliy o‘quv yurti

15. 学生 (名)

xuésheng

o‘quvchi; talaba

16. 位 (量)

wèi

hisob so‘z (hurmat yuzasidan)

一位朋友；一位经理

17. 朋友 (名)

péngyou

do‘st

18. 你 (代)

nǐ

sen

19. 也 (副)

yě

ham

(1) 我是学生，伊万也是学生。

(2) 你也是俄罗斯人吗？

20. 不 (副)

bù

yo‘q; inkor

(1) 我不是学生。

(2) 这不是我的名片。

21. 他 (代)

tā

u

22. 贸易 (名)

màoyì

savdo-sotiq

23. 公司 (名)

gōngsī

firma

24. 经理 (名)

jīnglǐ

rahbar, menejer

25.	对不起	duìbuqǐ	kechirasiz
26.	没关系	méiguānxi	hech qisi yo‘q

Atoqli otlar

俄罗斯	Éluósī	俄羅斯	Rossiya
国立远东大学	Yuǎndōng Dàxué	國立遠東大學	Uzoq Sharq Davlat Universiteti
伊万	Yīwàn	伊萬	Ivan
王东	Wángdōng	王東	Vang Dong

Qo‘shimcha so‘zlar

书	(名)	shū	書	kitob
笔	(名)	bǐ	筆	(铅笔) qalam (钢笔) ruchka
我们	(代)	wǒmen	我們	biz
教室	(名)	jiàoshì	教室	sinxona
她	(代)	tā	她	u(ayol kishi)
桌子	(名)	zhuōzi	桌子	stol
中国	(专)	Zhōngguó	中國	Xitoy
日本	(专)	Rìběn	日本	Yaponiya
法国	(专)	Fǎguó	法國	Fransiya

美国	(专)	Měiguó	美國	AQSH
英国	(专)	Yīngguó	英國	Angliya
韩国	(专)	Hánguó	韓國	Janubiy Koreya

三、语法 Grammatika

1. “是” ishtirokidagi gaplar.(1)

Bu o‘ziga xos gap turi bo‘lib, unda “是” fe’li narsa bilan belgi o‘rtasida aloqa o‘rnatadi. Tasdiq shakli quyidagicha: “A+ 是 +B”, masalan:

- 1) 这是我的名片。
- 2) 我是俄罗斯人。
- 3) 他是贸易公司的经理。
- 4) 这位是我的朋友。

Inkor shakli: “A+ 不 + 是 +B”, masalan:

- 1) 我不是学生。
- 2) 他不是日本人，他是中国人。

(Bu holatda 是 ga urg‘u berilmaydi.

2. Umumiy so‘roq gap.

Darak gapning oxirga “吗” so‘roq yuklamasi qo‘yilishi bilan umumiy so‘roq gap hosil boladi, masalan:

- 1) 你姓王吗？
- 2) 这是您的名片吗？
- 3) 你也是学生吗？

3. Aniqlovchi va 的 yordamchi so‘zi.

Xitoy tilida so‘z o‘zgarish holati mavjud bo‘lmaganligi sababli, so‘zlarning joylashish tartibi va yordamchi so‘zlar gap tuzilishida muhim grammatik vosita hisoblanadi. Bunday gaplarning modeli quyidagicha: “ega+ kesim+ to‘ldiruvchi”. Ravish aniqlovchi(fe‘l va sifat) dan oldin qo‘yiladi.

Ega yoki to‘ldiruvchidan oldin kelgan aniqlovchi miqdor, vaqt, joy, hajmni ko‘rsatishi bilan bir qatorda belgi, holat va xususiyatni ham ifoda etadi. Bunda 的 yordamchi so‘zi aniqlovchidan keyin qo‘yiladi.

Ot va olmosh “tegishlilik” ma’nosida aniqlovchi vazifasida kelsa, uning o‘rni quyidagicha bo‘ladi: “ot/olmosh + 的 + ot”, masalan:

我的名片 我的书 我的朋友 远东大学的学生 贸易公司
的经理

4. “也” ravishi.

“也” ravishi shaxs yoki narsa avval ko‘rsatib o‘tilgan xususiyatlarga ega ekanligini ko‘rsatadi. “也” ravishi doim fe‘l yoki sifatdan oldin qo‘yiladi, masalan:

(1) 我也是远东大学的学生。

(2) 我也姓王。

四、语音 Fonetika

1. So‘z urg‘usi (1)

Qo‘sh bo‘g‘in va murakkab bo‘g‘inlarda boshqa bo‘g‘inlarga nisbatan kuchli talaffuz qilinadigan bo‘g‘in “urg‘uli bo‘g‘in” hisoblanadi. Qo‘sh bo‘g‘inlarda bir tovushning cho‘ziqroq talaffuz qilinishi so‘z urg‘usi hisoblanadi. Qo‘sh bo‘g‘inlarda urg‘u ko‘p hollarda ohirgi bo‘g‘inga tushadi va darslikda “-” belgisi bilan ko‘rsatiladi, masalan:

dàxué míngpiàn jīnglǐ gāoxìng Zhōngguó lǎoshī
zàijiàn

2. Ohang o‘zgarishi (1)

Inkor so‘zi alohida yoki birinchi, ikkinchi va uchunchi ohanglardan oldin ishlatilganda to‘rtinchi ohang bilan talaffuz qilinadi. To‘rtinchi yoki yengil ohang (to‘rtinchi ohangdan hosil bo‘lgan ohang)dan oldin inkor so‘zi ikkinchi ohang bilan aytiladi, masalan:

bùchī bùtóng bùxiǎng búgòu búshì

3. Intonatsiya

So‘zlaganda talaffuzning jadallashishi va davomiyligi intonatsiya deb ataladi. Gap oxirida talaffuz kuchaysa, bu “intonatsiyaning kuchayishi” 升调 deb atalib, so‘roq, qayta so‘rash, hayron bo‘lish, da’vat etish ma’nosini anglatadi. Agar intonatsiya pasaysa, “intonatsiyaning pasayishi” 降调 deb ataladi va tasdiq, his-hayajon, iltimos qilish ma’nolarini anglatadi. Masalan:

1) Nǐ shì Èluósī rén ma? ↑(是俄罗斯人吗？Sen rossiyalikmisan?)

2) Zhè bú shì nǐde míngpiàn? ↑(这不是你的名片？ Bu sening tashrif qog‘ozing emasmi?)

3) Wǒ shì WángDōng.↓(是王东。 Men VanDongman.)

4) Wǒ jiàoYīwàn.↓(伊万。 Mening ismim Ivan.)

Intonatsiyaning kuchayishi birinchi va to‘rtinchi ohangdan keyin sodir bo‘ladi. Ikkinchi va uchunchi ohangdan keyin intonatsiya kuchayishda davom etadi. Birinchi, ikkinchi va uchunchi ohangdan keyin intonatsiya pasayadi. To‘rtinchi ohangdan keyin intonatsiya pasayishda davom etadi.

E’tibor bering: intonatsiyaning o‘zgarishi so‘z ohangining o‘zgarishi degani emas.

Tasdiq- inkor shaklidagi so‘roq gaplar kuchaygan ohang bilan aytiladi, masalan:

你是学生吗？↑

Darak gaplar pasaygan intonatsiya bilan talaffuz qilinadi , masalan:

我不是学生。↓

五、汉字 Iyerogliflar

1. Iyerogliflar tahlili

(1) Iyerogliflarning xususiyatlari.

Iyerogliflar—xitoy tilining yozuv belgisidir. Xitoy iyerogliflarining ikki xil turi mavjud: fonetik(tovush) va semantik(ma’no ifodalovchi). Iyerogliflar semantik yozuv hisoblanadi. Turli iyerogliflar turli ma’nolarni anglatadi, masalan:

字形	字音	字义
Iyeroglif shakli	Iyeroglif o‘qilishi	Iyeroglif ma’nosi
木	mù	树木
目	mù	眼睛

Iyerogliflar o‘zining shakli, o‘qilishi va ma’nosiga ega. Bularning barchasini o‘quvchi bir vaqtning o‘zida o‘zlashtirib olishi kerak.

(2) Iyerogliflarning asosiy chiziqlari.

Iyerogliflar har xil shakldagi nuqta va chiziqlarning birikishidan hosil bo‘ladi. Chiziqlar qo‘l uzmasdan yoziladi(一笔 yoki 一画). Asosiy chiziqlar quyidagilar:

丶	一	丨	丿	㇏	/	㇏
点	横	竖	撇	捺	提	折
diǎn	héng	shù	piě	nà	tí	zhé
nuqta	gorizontal chiziq	vertikal chiziq	chapga yotiq chiziq	o‘ngga yotiq chiziq	yuqoriga ko‘tariluvchi chiziq	siniq chiziq

(3) Sodda va murakkab birikkan iyerogliflar .

Iyerogliflar soda va murakkab iyerogliflarga bo‘linadi.

Tarkibidan boshqa bironta iyeroglif va kalitni ayirib chiqarib bo‘lmaydigan iyerogliflar sodda iyerogliflar deyiladi, masalan: “王” , “我” , “也”。

Murakkab (birikkan) iyerogliflar ikki yoki undan ortiq elementlardan hosil bo‘lgan iyerogliflardir, masalan: “您” , “你” , “姓” 。

Iyerogliflarning aksariyat qismi murakkab iyeroglif hisoblanadi.

(4) Iyeroglif element va kalitlari.

Elementlar –bu iyeroglif hosil qilishda ishtirok etuvchi asosiy belgi bo‘lib, ulardan ayrimlari mustaqil ishlatishi mumkin, masalan: 您→你→心，姓→女→生，吗→口→马。

Kalitlar—iyeroglif hosil qiluvchi chiziqlar birligidir, masalan: 亻→“你”，“他”，“们”。

Xitoy tilida iyerogliflar soni ko‘p bo‘lsa ham elementlar kam uchraydi. Elementlarni puxta o‘zlashtirish iyeroglif o‘rganishda yengillik yaratadi.

2. Iyerogliflar tahlili.

Iyeroglif	O‘qilishi	Izoh	Misollar
人	rén	bu kalit avval tik turgan odamni ko‘rsatgan bo‘lsa, hozirda kalitda ishtirok etgan iyeroglif odamlarni ko‘rsatadi.	“你”，“个”，“他”。
口	kǒu	og‘iz, og‘iz bilan bog‘liq ish -harakat.	“吃”，“叫”，“告”。
马	mǎ	ot, ot bilan bog‘liq ish harakat, yoki o‘qilishi o‘xshash bo‘lgan iyerogliflar.	“驾”，“骑”，“吗”，“妈”
女	nǚ	ayol, ayol jinsiga mansub kishilar.	“妈”，“姐”，“妹”。
子	zǐ	farzand, bolalar.	“孩”，“孙”，“学”。
言	yán	til, til bilan bog‘liq ish-harakat.	“说”，“话”，

			“谈”，“警”。
贝	bèi	chig‘anoq, pul.	“贵”，“费”， “贱”。
片	piàn	daraxt parchasi, gazlama bilan bog‘liq buyum.	“版”，“牌”。
白	bái	oq.	“泉”，“的”， “皂”。
勺	sháo	idish, qoshiq.	“约”，“钓”， “的”。
大	dà	qo‘li ikki tarafga ochilgan odam, katta.	“奇”，“奖”， “夭”。
朋	péng	ikkita chig‘anoq, pul birligi, ikki o‘rtoq.	
友	yǒu	ikkita birlashtirilgan qo‘llar.	

六、练习 Mashqlar

1. Fonetika

1) Quyidagi birikmalarni o‘qing.

gōngsī

ānjìng

biànhuà

bàntiān

cānguān

bāngzhù

dàgài

bìxū

cāochǎng

guǎngbō

dàxué

zhíshì

fāzhǎn	hǎochī	fùzá	chídào
ānpái	fángjiān	bànfǎ	bǐjiào
dāngrán	guójiā	Dàibiǎo	biǎoshì
cóngqián	jiǎnchá	cídiǎn	biǎoyǎn
huídá	jiějué	jiéguǒ	fǔdǎo

2) So‘z urg‘usiga e’tibor berib birikmalarni o‘qing.

chūfā	lǎoshī	míngpiàn	gōngsī	jīnglǐ
dàxué	gāoxìng	yuǎndōng	shānxià	yīwàn

3) Intonatsiyaning kuchayishi va pasayishiga e’tibor berib gaplarni o‘qing.

Wǒ jiào Yīwàn. Wǒ shì Éluósīrén. Wǒ shì Yuǎndōng Dàxué de xuésheng.

Nǐ yě shì xuésheng ma? Nǐ shì jīnglǐ ma? Nǐ yě shì Zhōngguórén ma?

4) Tinglang va ohang belgilarini qo‘ying.

Ta shi maoyi gongsi de jingli. Zhe wei shi wo de pengyou.
 Wo bu shi Zhongguo ren, Wo shi Eluosiren. Zhe shi wo de mingpian.
 Duibuqi.
 Meiguanxi. Nin guixing? Ni ye shi xuesheng ma?

2. Tagiga chizilgan so‘zlarni berilgan so‘z birikmalari bilan almashtiring.

1) 这是我的名片。

他的书	你的笔
我们的教室	他的桌子

2) 这位是王东。

伊万	学生
经理	我的朋友

3) 他也是学生吗？

他不是学生，是经理。

你	日本人	中国人
你的朋友	中国人	俄罗斯人
这位	法国人	美国人

3. O‘qing va yozing.

1) Iyerogliflarni o‘qing, ularning transkripsiyasini yozing.

学生 朋友 经理 谢谢 没关系 公
司

你贵姓？ 这是我的名片。 他是中国人。 他叫王东。

2) Transkripsiyada berilgan gaplarni o‘qib, iyeroglifda yozing.

Wǒ shì Éluósīrén.

Wǒ shì Yuǎndōng Dàxué de xuésheng.

Nǐ yě shì Zhōngguó rén ma?

Zhè wèi shì wǒ de péngyou.

3) Qaysi iyerogliflarda quyidagi imlo chiziqlar mavjudligini ko‘rsating.

三 六 八 千 牙 雨 文 手 笑 小 大 地 贸

\

ㄣ

|

丿

へ じ へ へ

4. Dialogni tugallang.

A : 您贵姓？

B : _____。 我是_____。

A : 他也_____？

B : 不，_____。

A : 对不起。

B : _____。

5. O‘zbek tiliga tarjima qiling.

1. 你是中国人吗？
2. 她不是日本人，她是韩国人。
3. 他是贸易公司的经理。
4. 他叫伊万。
5. 他姓王。
6. 他也是我的朋友。
7. 这位是你的中国朋友吗？

6. Xitoy tiliga tarjima qiling.

1. Men rossiyalikman.
2. Biz talabalarmiz.

3. Siz xitoylikmisiz?
4. Bu uning kitobi.
5. Bu mening do'stim.
6. Mening do'stim Uzoq Sharq universiteti talabasi.
7. U talaba emas, u savdo firmasining rahbari.

七、阅读课文 O'qish uchun matn

伊万是俄罗斯人

伊万是俄罗斯人，他是远东大学的学生。张友 (Zhāngyǒu) 是中国人，他是贸易公司的经理。山下 (Shānxià) 是张友的朋友。他不是中国人，是日本人。王东的老师 (Lǎoshī) 姓李 (Lǐ)。李 (Lǐ) 老师也是中国人。伊万认识 (rènshi) 李老师，张友也认识他。

Matn asosida savollarga javob bering.

1. 伊万是老师吗？
2. 张友也是老师吗？
3. 山下是王东的朋友吗？
4. 山下是中国人吗？
5. 李老师是王东的老师吗？
6. 张友认识李老师吗？

八、语言知识 Til haqida ma'lumotlar

Xitoy yozuvi

Xitoy yozuvi dunyodagi eng qadimiy yozuvlardan biri bo‘lib, 5000 yildan ortiq tarixga ega.

Xitoy tilidagi iyerogliflar soni 50000 dan ortiq bo‘lib, ulardan 3-5 mingtasi ko‘p ishlatiladigan iyeroglif hisoblanadi. Agar xitoy tilini o‘rganayotgan o‘quvchi 900-1000 ta iyeroglifni bilsa, u o‘zi o‘qigan matnning 90% ni tushunadi, kundalik hayotda xitoyliklar bilan muloqot o‘rnata oladi. Shuning uchun iyerogliflarning ko‘pligidan cho‘chimasdan qunt bilan o‘rganish kerak. Zamonaviy iyerogliflar qadimgi ierogliflardan olingan. Bir necha ming yillik rivojlanish jarayonida iyerogliflar juda ko‘p o‘zgartirishlarga duch kelgan. Natijada xitoy yozuvining turli ko‘rinishlari yuzaga kelgan: suyak va toshbaqa toshkosachalariga bitilgan iyerogliflar, bronzaga yozilgan iyerogliflar, zhuanshu (qadimgi yozuv), lishu, kaishu va sinshu kabilar. Xitoy yozuvi hattotligi xitoy madaniyatining ajralmas bo‘lagidir.

黑体	学习	汉语	天安门
宋体	学习	汉语	天安门
仿宋	学习	汉语	天安门
楷体	学习	汉语	天安门

8-Dars

一、课文

Nǐmen xuéxiào yǒu liú xuéshēng ma

你们 学校 有 留 学 生 吗

Zhāng Jìn: Wǒ shì Hēilóngjiāng Dàxué Éyǔ Xì de xuésheng. Nǐ kàn zhè shì
张 进： 我 是 黑 龙 江 大 学 俄 语 系 的 学 生。 你 看， 这 是
wǒmen xuéxiào de zhàopiàn. Zhè shì jiàoshī nà shì shítáng.
我 们 学 校 的 照 片。 这 是 教 室， 那 是 食 堂。

Yī wàn: Zhè shì túshūguǎn ma

伊 万： 这 是 图 书 馆 吗？

Zhāng Jìn: Shì zhè shì xīn tūshūguǎn. Tūshūguǎn hěn dà, yǒu shū

张进：是，这是新图书馆。图书馆很大，有书，

zázhì bào zhǐ hé guāngpán.

杂志，报纸和光盘。

Yī wàn: Yǒu meiyǒu éwén shū?

伊万：有没有俄文书？

Zhāng Jìn: Yǒu

张进：有。

Yī wàn: Nǐmen xuéxiào yǒu bówùguǎn ma

伊万：你们学校有博物馆吗？

Zhāng Jìn: Méiyǒu, wǒmen yǒu tǐyùguǎn hé yóuyǒngguǎn hái

张进：没有。我们有体育馆和游泳馆，还

yǒu yīyuàn yóujú

有医院邮局。

Yī wàn: zhè xiē rén dōu shì zhōngguó xuésheng ma?

伊万：这些人都是中国学生吗？

Zhāng Jìn: bù tāmen dōu shì liúxuésēng, wǒmen xuéxiào yǒu

张进：不，他们都是留学生。我们学校有

Hánguó liúxuésēng rìběn liúxuésēng hái yǒu

韩国留学生、日本留学生，还有

hěnduō Éluósī liúxuésēng

很多俄罗斯留学生。

Yī wàn: Nǐmen xuéxiào yǒu wàiguó lǎoshī ma?

伊万：你们 学校 有 外国 老师 吗？

Zhāng Jìn: yǒu xuéshengmen dōu hěn xǐhuān wài jiào

张进：有。学生们 都 很 喜欢 外教。

二、新词语 Yangi so‘z va so‘z birikmalari

1. 你们 (代) nǐmen siz

你们学校有没有外国老师？

2. 学校 (名) xuéxiào 學校 maktab

3. 有 (动) yǒu bor; mavjud

(1) 我有很多朋友。

(2) 他没有哥哥。

4. 留学生 (名) liúxuésheng 留學生 chet ellik talaba

5. 俄语 (名) éyǔ 俄語 rus tili

6. 系 (名) xì fakultet

7. 看 (动) kàn ko‘rmoq

(1) 你看，那是我们的教室。

(2) 我看书，他看杂志。

8. 照片 (名) zhàopiàn fotosurat

9. 那	(代)	nà		u
10. 食堂	(名)	shítáng		oshxona
11. 图书馆	(名)	túshūguǎn	圖書館	kutubxona
12. 新	(形)	xīn		yangi
13. 很	(副)	hěn		juda

图书馆很大。

14. 大	(形)	dà		katta
15. 杂志	(名)	zázhì	雜誌	jurnal
16. 报纸	(名)	bàozhǐ	報紙	gazeta
17. 和	(介连)	hé		va
18. 光盘	(名)	guāngpán	光盤	disk
19. 没	(副)	méi		inkor ravishi

(1) 我没有光盘。

(2) 他没看报纸。

20. 俄文	(名)	Éwén		rus tili
--------	-------	------	--	----------

你有俄文书吗？

21. 博物馆	(名)	bówùguǎn	博物館	muzey
22. 体育	(名)	tǐyù	體育	jismoniy tarbiya
体育馆	(名)	tǐyùguǎn	體育館	sport zali

23. 游泳 (动·名) yóuyóǒng suzish

游泳馆 (名) yóuyóǒngguǎn 游泳館 basseyn

24. 还 (副) hái 還 yana

(1) 他有哥哥，还有姐姐和妹妹。

(2) 他喜欢俄罗斯人，还喜欢中国人。

25. 医院 (名) yīyuàn 醫院 kasalxona

26. 邮局 (名) yóujú 郵局 pochta

27. 这些 (代) zhèxiē 這些 bular

28. 都 (副) dōu hammasi

(1) 他们都是学生。

(2) 我们都喜欢游泳。

29. 他们 (代) tāmen 他們 ular

30. 多 (形) duō ko‘p

(1) 黑龙江大学有很多俄罗斯留学生。

(2) 我有很多俄文书。

31. 外国 (名) wàiguó 外國 chet el

32. 老师 (名) lǎoshī 老師 o‘qituvchi

33. 们 (尾) men 們 -lar qo‘shimchasi

34. 喜欢 (动) xǐhuān 喜歡 yoqtirmoq

(1) 你喜欢看书吗？

(2) 学生们都喜欢那位老师。

35. 外教

wàijiào

chet ellik o‘qituvchi

Atoqli otlar

黑龙江大学

Hēilong jiāng Dàxué

黑龍江大學

Xeylongjiang universiteti

张进

Zhāng Jìn

張進

JangJin (ism)

三、语法 Grammatika

1. “有” ishtirokidagi gaplar.

“有” fe’li gapda kesim vazifasida kelganida “ega bo‘lish” ma’nosini bildiradi. Bunday gaplarning inkop shakli 有 fe’lining oldiga 没 ravishining qo‘yilishi bilan yasaladi. Tasdiq shakli modeli: “A+ 有+B”.

Inkor shakli modeli: “A+ 没+有+B”, masalan:

- 1) 我们学校有博物馆。
- 2) 他没有哥哥，有姐姐。
- 3) 我有很多俄文书。

2. Tasdiq-inkor shakldagi so‘roq gaplar.

Tasdiq-inkor shakldagi so‘roq gaplar kesim (fe’l yoki sifat) ning tasdiq va inkor shaklida takrorlanishidan hosil bo‘ladi. Bunday

gaplarning sintaktik modeli quyidagicha: “fe’l + 不+ fe’l” (fe’l + 没 + fe’l), “ sifat + 不 + sifat ”. Masalan:

- 1) 他是不是俄罗斯人？
- 2) 你们学校有没有图书馆？
- 3) 你们喜欢不喜欢她？
- 4) 俄罗斯留学生多不多？
- 5) 你们学校的图书馆大不大？

3. Sifat aniqlovchi vazifasida.

Sifat aniqlovchi vazifasida kelganida, aniqlanayotgan komponentning belgisini ko‘rsatadi. Sodda sifat aniqlovchi vazifasida kelganida, “的” yordamchi so‘zi tushib qoldirilishi mumkin, masalan:

- 1) 他是我的好朋友。
- 2) 这是新图书馆。
- 3) 我们都喜欢大教室。

Qo‘shma sifatlar aniqlovchi vazifasida kelganida, odatda 的 yordamchi so‘zi qo‘shib ishlatiladi, masalan:

- 1) 我们都喜欢干净的教师。
- 2) 他喜欢年轻的老师。

Ayrim sifatlar, masalan “多”, “少” kabi sifatlar mustaqil ravishda aniqlovchi vazifasida otlarni ifodalab kela olmaydi, shuning uchun “多人”, “少书” deb aytib bo‘lmaydi. “多”, “少” so‘zlari

aniqlovchi vazifasida kelganida, ular, albatta, daraja ravishlari bilan birikadi, bunda “的” yordamchi soʻzini tushirib qoldirish mumkin, masalan:

- 1) 我们学校有很多俄罗斯人留学生。
- 2) 很多人喜欢他。
- 3) 他有不少俄文杂志。

4 . “都” va “还” ravishlari.

“都” ravishi “umumlashtirish, jamlash” ma’nosida, fe’l yoki sifatdan oldin ishlatiladi, masalan:

- 1) 他们都是留学生。
- 2) 学生们都喜欢王老师。
- 3) 我们都没有新报纸。
- 4) 这些书都很新。

Agar bir vaqtning oʻzida ham “也” ham “都” ravishini ishlatish darkor boʻlsa, “也” ravishi “都” dan oldin qoʻyiladi, masalan:

他们也都是俄罗斯人。

“还” ravishi “qoʻshimcha ma’lumot berish” ma’nosida fe’ldan oldin ishlatiladi, masalan:

- 1) 我们学校有图书馆，还有体育馆、医院。
- 2) 他有哥哥和弟弟，还有一个妹妹。

3) 我喜欢俄文书，还喜欢俄文杂志。

四、语音 Fonetika

1. So‘z urg‘usi (2)

Uch bo‘g‘nli so‘zlarda so‘z urg‘usi ohirgi bo‘g‘inga tushib, so‘z quyidagi model asosida o‘qiladi: “neytral – kuchsiz – urg‘uli bo‘g‘in”, masalan:

duìbùqǐ méiguānxì Éluósī liúxuésēng túshūguǎn

2. Tasdiq-inkor shakldagi so‘roq gaplar intonatsiyasi.

Tasdiq-inkor shakldagi so‘roq gaplarda bo‘lishli kesim urg‘u bilan talaffuz qilinadi, bo‘lishsiz shakli esa kuchsiz talaffuz qilinib, gapning oxirida ohang pasayadi, masalan:

1) 这是不是照片？

2) 你有没有俄文书？

五、汉字 Iyerogliflar

1. Iyerogliflar tuzilishi.

1) Sodda iyerogliflar, masalan: “人”，“不”，“也”，“女”，“子”。

2) Murakkab (birikkan) iyerogliflardan quyidagi bo‘laklar ajralib chiqadi:

1) o‘ng va chap tomon bo‘laklari: “你”，“好”，“忙”，“吗”，“位”。

2) chap, markaziy, o‘ng tomon bo‘laklari: “谢”，“游”，“湖”。

3) tepa va pastki bo‘laklar: “您”，“累”，“易”，“公”，“名”。

4) tepa, markaziy va pastki bo‘laklar: “等”，“劳”，“贵”。

5) rom bo‘laklar: “国”，“因”，“固”。

6) yarim rom bo‘lak: “同”，“这”，“司”，“起”。

Chap va o‘ng tomon bo‘laklardan iborat iyerogliflar tepa va pastki bo‘laklardan iborat iyeroglaflardan ko‘ra ko‘proq uchraydi. Murakkab (birikkan) iyerogliflarning yozilish tartibi: chapdan o‘ngga, tepadan pastga, avval sirti keyin ichki bo‘laklari yoziladi.

2. Iyerogliflar tahlili.

门	mén	tarkibida “阂” kaliti mavjud bo‘lgan iyeroglif ko‘p hollarda eshik bilan bog‘liq predmet va ish-harakatni ko‘rsatadi.	“间”，“闭”， “闲”，“们”，“闷”.
水	shuǐ	“水” (suv) iyeroglifi kalit sifatida qo‘llanganida “氵” shaklida ifodalanib, “suyuqlik” bilan bog‘liq predmet yoki ish-harakatni bildiradi.	“江”，“洗”， “浆”.
丝	sī	Bu iyeroglif kalit sifatida “糸”，“系” ko‘rinishida yozilib, ip bilan bog‘liq predmet yoki ish harakatni ko‘rsatadi.	“经”，“纸”， “织”，“紧”.
木	mù	木 kaliti bilan bog‘liq iyerogliflar daraxt, yog‘ochdan qilingan buyumlarni ko‘rsatadi.	“树”，“杂”， “桌”.
火	huǒ	Bu iyeroglif kalit sifatida “灬” tarzida yoziladi. Ba’zida “火” ko‘rinishida ham	“灯”，“然”， “热”.

		ifodalanishi mumkin. Tarkibida “火“ kaliti bo‘lgan iyerogliflar olovga aloqador so‘zlarni ko‘rsatadi. Bu kalit chap tomondan boshlab yoziladi, “灬” kalit esa iyeroglifning pastki qismida joylashadi.	
土	tǔ	tuproqqa aloqador iyerogliflar.	“地”, “堂”, “场”.
皿	mín	idish-tovoqqa aloqador iyerogliflar.	“盘”, “盆”, “盛”.
食	shí	kalit sifatida “饣” ko‘rinishida yozilib, oziq-ovqatga aloqador so‘zlar tarkibida uchraydi.	“饭”, “饿”, “馆”, “餐”.
日	rì	quyoshga aloqador so‘zlar .	“晴”, “早”, “晚”.
田	tián	yer-dehqonchilik bilan bog‘liq so‘zlar tarkibida uchraydi.	“留”, “累”, “畜”.
本	běn	daraxt ildizi ramzi.	
中	zhōng	“o‘rta ” ma’nosini ifodalaydi.	

六、练习 Mashqlar

1. Fonetik mashqlar.

1) So‘zlarni transkriptsiya asosida yozing.

fāshāo	chēzhàn	dànshì	dàjiā	fēijī	chūxiàn
diànhuà	diàndēng	fāngfǎ	huǒchī	jìnxíng	cídài
gāngbǐ	jiǎndān	kèwén	fúwù	fēicháng	líkǎi
dàolǐ	dǎsuàn	gāngcái	míngtiān	diànyǐng	fǎndu
jíhé	kěnéng	méiyǒu	kěyǐ	lánqiú	lǚxíng
ménkǒu	kǒuyǔ	chuānghu	biéren	diǎnxin	àiren
dōngxī	juéde	nǐmen	bàba		

2) So‘z urg‘usiga e’tibor bergan holda so‘zlarni transkriptsiya asosida o‘qing.

méiguānxi	duìbuqǐ	jiàoyánshì	gōngwùyuán
yóuyǒngguǎn	tīyùguǎn	liúxuéshēng	túshūguǎn

3) Quyidagi gaplarni o‘qing.

Zhè shì wǒmen xuéxiào de shítáng. Nǐmen xuéxiào yǒu mei yǒu túshūguǎn?

Zhè shì xīn yóuyǒngguǎn ma? Zhè xiē rén dōu shì Éluósī liúxuéshēng.

Tā shì Hēilóngjiāng Dàxué Éyǔ Xì de xuésheng.

4) Tinglang va ohang belgilarini qo‘ying.

Nimen xuexiao you waiguo laoshi ma?

Zhe shi zazhi. Na shi bao zhi.

Tushuguan hen da, you shu he guangpan.

Heilongjian Daxue you mei you tiyuguan?

2. Tagiga chizilgan so‘zlarni keltirilgan so‘zlar bilan almashtiring.

1) A: 你们学校有博物馆吗？

B: 我们学校没有博物馆。

你	杂志
你	照片
他	俄文书
图书馆	光盘
我们学校	博物馆

2) 你们系有没有外国老师？

你	外国朋友
他们公司	食堂
你们学校	韩国留学生
他	中国朋友

3. O‘qib yozing.

1) So‘zlarni o‘qib, transkripsiyasini yozing.

教室 杂志 照片 喜欢 医院 邮局
报纸

2) Transkripsiyada berilgan gaplarni o‘qib, iyeroglifda yozing.

Túshūguǎn hěn dà.	Tāmen xuéxiào yǒu hěn duō Éluósī liúxuésēng.
Zhè shì bu shì jiàoshì?	Zhèxiē dōu shì Éwén shū.
Nà shì xīn xuéxiào.	Nǐmen xì yǒu mei yǒu wàiguó lǎoshī ?

3) Qaysi iyerogliflarda quyidagi kalitlar mavjudligini ko‘rsating.

司 公 好 先 山 起 我 没 关 系 张 学 的
叫

一 、 J

| L

J 一

4) Iyeroglif tarkibidagi kalitlarni ko'rsating va ular asosida iyerogliflarni guruhlarga ajrating.

俄 他 认 叫 那 语 邮 国 们 图

没 体 都 泳 照 游 校 你 杂 好 吗

4. “都” ravishini ishlatgan holda gaplarni o'zgartiring.

例：伊万是学生，张进也是学生。

伊万和张进都是学生。

- 1) 李友有我的照片，王朋也有我的照片。
- 2) 他姓张，我也姓张。
- 3) 她不是老师，他也不是老师。
- 4) 我们学校没有游泳馆，他们学校也没有游泳馆。
- 5) 体育馆很大，图书馆也很大。

5. Dialogni nihoyasiga etkazing.

A: 你是不是俄罗斯学生？

B: _____。

A: 你有中国朋友吗？

B: _____。

A: 你们学校有体育馆吗？

B: _____。

A: 你们学校的图书馆大吗？

B: _____。

A: 你们学校的图书馆有没有报纸和杂志？

B: _____。

6. O‘zbek tiliga tarjima qiling.

1. 你有俄文杂志吗？
2. 我们学校有体育馆和游泳馆，还有医院、邮局。
3. 他们系有俄罗斯留学生，没有日本留学生。
4. 他们公司很大。
5. 图书馆有没有新光盘？
6. 这是不是你的照片？

7. Xitoy tiliga tarjima qiling.

1. Ular chet ellik talabalar.
2. Biz hammamiz Ustoz Vanni yaxshi ko‘ramiz.
3. Uning do‘sti firma direktorimi, yo‘qmi?
4. Ularning sinf xonalarida yangi stollar bormi, yo‘qmi?
5. Ularning Universitetida pochta yo‘q.
6. Kutubxonada kitoblar, ro‘znoma va jurnallar bor.

七、阅读课文 O‘qish uchun matnlar

(一) 张进的学校——黑龙江大学

张进是黑龙江大学俄语系的学生。伊万是黑龙江大学的留学生，他是俄罗斯人，是张进的好朋友。黑龙江大学有很多俄罗斯留学生，还有日本、韩国、美国、英国、法国留学生。他们都喜欢汉语。

黑龙江大学有很大的图书馆、新体育馆、游泳馆、运动场、学生食堂，还有医院、邮局。图书馆有中文书，也有外文书，还有很多报纸、杂志和光盘。张进有很多俄文书。他喜欢文学，常常看俄文小说。

Leksika

1. 汉语(名)	hànyǔ	xitoy tili
2. 运动场(名)	yùndòngchǎng	sport maydonchasi
3. 中文(名)	zhōngwén	xitoy tili; xitoy yozuvi
4. 外文(名)	wàiwén	chet tili
5. 文学(名)	wénxué	adabiyot
6. 常常(副)	chángcháng	tez- tez
7. 小说(名)	xiǎoshuō	roman

Matn asosida savollarga javob bering.

1. 张进是不是黑龙江大学的留学生？
2. 黑龙江大学有没有俄罗斯留学生？

3. 黑龙江大学的俄罗斯留学生多不多？

4. 张进的学校有博物馆吗？

5. 图书馆有外文书吗？

6. 张进常常看中文小说吗？

cōng míng de ài dí shēng

(二) 聪明的爱迪生

ài dí shēng shì měi guó de dà fā míng jiā

爱迪生是美国的大发明家。

tā xiǎo shí hòu yì tiān yè lǐ mā ma dé le jí bìng

yīshēng shuō

他小时候，一天夜里妈妈得了急病，医生说

yào mǎ shàng zuò shǒushù

要马上做手术。

nà shí hái méi yǒu diàndēng rén men dōu yòng yóudēng

yóu dēng

那时，还没有电灯，人们都用油灯。油灯

bú gòu liàng yīshēng bùnéng zuò shǒushù dà jiā dōu hěn zhāo jí

不够亮，医生不能做手术，大家都很着急。

zhè shí àidíshēng duō me xiǎng néng bāng zhù mā mā ya tā xiǎng
ng

这时，爱迪生多么想能帮助妈妈呀！他想

dào yǐ qián zài yáng guāng xià wánr guò jìng zi jiù mǎ shàng qù

到以前在阳光下玩儿过镜子，就马上去

jiè lái xǔduō jìngzi fàng zài mā mā de chuáng biān rán hòu yòu

借来许多镜子，放在妈妈的床边，然后又

zài jìngzi qián mian fàng le xǔduō yóudēng yí xià zi fáng jiān lǐ biàn

在镜子前面放了许多油灯。一下子，房间里变

de míngliàng qǐ lái yīshēng mǎshàng gěi tā māmā zuò le shǒushù

得明亮起来。医生马上给他妈妈做了手术。

dà jiā dōu shuō shì cōngmíng de ài dí shēng jiù le māmā

大家都说：“是聪明的爱迪生救了妈

妈。

生词 shēngcí - yangi so‘zlar

1. 手术 shǒushù operatsiya

2. 帮助 bāngzhù yordam bermoq

3. 发明家 fāmíngjiā kashfiyotchi
4. 聪明 cōngmíng aqlli

八、语言知识 Til haqida ma'lumotlar

Iyerogliflar

Qadimda odamlar narsalarning tashqi ko'rinishini chizishlari natijasida iyerogliflarni kashf qilganlar, masalan: “日”, “月”, “口”, “雨”, “牛”, “羊”, “目”, “刀”, “石”, “井”, “母”, “山”。

Eng qadimgi xitoy iyerogliflari tasviriylar hisoblanadi. Ularning shakli o'zlari ifoda etgan narsaning shakliga juda o'xshash bo'lgan, masalan: “日”, “月”, “井”, “山”. Ayrim iyerogliflar esa narsaga xos bo'lgan xususiyatlarni ko'rsatadi: “牛”(xo'kiz), “羊”(shox), “母”(ko'krak). Xitoy tilida bunday iyerogliflar ko'p uchramasada, ular xitoy yozuvining asosini tashkil etadi.

Xitoy iyerogliflarining aksariyat qismi shakl-tovush iyerogliflardir. Ularning ko'pi ikki qismdan iborat bo'lib, bir qismi ma'no ifodalasa, ikkinchi qismi tovush ifodalaydi.

Zamonaviy xitoy iyerogliflari qadimiy tasviriylar asosida shakllangan, masalan: “田”, “井”, “网”. Davrlar o'tishi bilan ular o'zining shakl ifoda etish xususiyatini yo'qotgan, masalan: “牛”,

“马”，“虫”，“耳”，“鱼”，“鸟”。 Shunday bo‘lsada, ular hozirgi kungacha sodda iyeroglif sifatida ishlatilib kelinmoqda.